

Oponentský posudek na doktorskou disertační práci *Mgr. Aleny Pikhartové*

MRAVNÍ DIMENZE PROBLEMATIKY SŇATKU U MLADÝCH DOSPĚLÝCH.

Praha: PedF UK 2014.

Práce sestává z teoretické části, empirické části a části příloh.

V teoretické části autorka rozebírá všechny klíčové pojmy názvu práce, tedy mladou dospělost, otázky sňatku a manželství a problematiku psychologie morálky. Autorka zde podává poměrně přehledné informace o všech třech tématech, i když někdy poněkud nevyvážené – je patrné, že ji osobně zajímá především problematika katolického křesťanství. Sama v tomto ohledu dospívá k závěru, že katolická církev nemá žádné jednoznačné morální zdůvodnění požadavku sňatku a manželství. Z toho ovšem vyplývá otázka, zda má problematika sňatku v naší kultuře *morální dimenze*, zda nejde pouze o *konvence*.

Ve svém vlastním pojetí morálky se autorka inspirovala především prací C. Gilliganové. A to jak teoreticky, tak metodologicky. (Osobně pokládám práci Gilliganové za příklad toho takřka nejhoršího, co může psychologie po metodologické stránce nabídnout.) Po teoretické stránce ji zaujal především rozdíl mezi tzv. morálkou péče a morálkou autonomie (či „spravedlnosti“) a otázka, zda jsou tyto dvě odlišné morálky spojené fixně s pohlavím. V této části se autorka zmiňuje i o pracích R. Shwedera a J. Haidta; bohužel jim ale nevěnovala pozornost, již si tyto autoři zaslouží. K dalším autorům, které vypustila a neměla, patří například A. Fiske. Tito autoři zásadním způsobem zproblematizovali kognitivní model morálního usuzování, na kterém autorka staví. Jejich znalost by jí podle mého soudu byla nesmírně užitečná při interpretaci vlastních dat.

Empirickou část své práce vystavěla autorka na rozhovorech se 32 respondenty. Těmto respondentům předložila tento rébus:

Slečna Eva a pan Josef spolu mají dva roky vztah, slečna Eva by ráda měla už dítě, pan Josef také. Slečna Eva by ráda, aby se před tím vzali, a tak navrhuje panu Josefovi svatbu. Ten si ji však vzít nechce.

Na základě rozhovorů (dobře zdokumentovaných v příloze) pak autorka dospívá k identifikaci několika hlavních typů reakcí, které pečlivě kategorizuje a následně interpretuje ve schématu vývoje morálky péče C. Gilliganové. Dospívá pak k závěru, že jedinci, kteří obdobné problémy již ve svém životě řešili, vykazují v průměru vyšší úroveň morálního vývoje než ti, kteří nikoli, a to bez ohledu na pohlaví. V principu je zde tedy zjištěn rozdíl mezi těmi, kteří žijí v manželském svazku, a těmi, kteří ne.

Celý výzkum byl jistě velmi náročný a autorka ho zpracovala velmi pečlivě. Nicméně ve mne zanechal řadu pochybností jak teoretických, tak metodologických.

Jedním z nich je otázka, k níž se sama autorka vrací v závěru, totiž, zda jede vůbec o morální problém. Z četby odpovědí některých tázaných mám například pocit, že tento rébus chápou jako morální problém, nedokáží ho však jako takový artikulovat a zdůvodnit, protože naše kultura nenabízí požadovanou racionalizaci. Ani katolická dogmatika ne. Racionalizace, na něž se ptala autorka, jsou pak *interpretovatelné* jako egoistické (ve stylu „Vykopla bych ho!“) nebo jiné a tím *jakoby morální*. Proč by se ale *správně* měl chtít pan Josef ženit jen kvůli tomu, že chce dítě? Tento závěr nevyplývá z žádných morálně nezvratných principů. A to, že tím někomu potenciálně ubližuje, je konstrukcí. ***Byl bych rád, kdyby se autorka k této klíčové otázce v diskusi vyjádřila.***

Rovněž interpretace výsledků v rámci teorie Gilliganové je podle mého soudu problematická; stejně dobře by patrně posloužil model Kohlbergův, Haidtův, nebo několik dalších. Rozhodně nelze tento výzkum pokládat za potvrzení nosnosti *této* teorie.

Samotný rébus, který respondenti řešili, by měl být asi lépe strukturovaný. Takto například není jasné, zda je panu Josefovi šedesát, čtyřicet nebo osmnáct, kolik má již dětí, zda je svobodný, kolikrát je rozvedený, zda pochází ze stejné kultury atp. Další otázkou je reliabilita. Autorka mne nepřesvědčila, že její výsledky (sezdaní vykazují vyšší úroveň morálního usuzování než svobodní) nejsou vázané pouze na tento konkrétní problém, se kterým mají různí respondenti patrně odlišné zkušenosti. I přesto: ***Dejme tomu, že je toto zjištění reliabilní – co teoreticky důležitého znamená?***

Osobně se obávám, že v atomizované liberální společnosti lze dnes těžko vytvořit či obhájit morální kodex, který by dokázal zdůvodnit nadřazenost kohokoli a čehokoli nad jedincem. Morálka *péče* racionálně nezdůvodní povinnost dostát závazkům, které z ničeho nevyplývají.

Disertační práce splňuje podmínky kladené na tento typ prací a proto ji

doporučuji k obhajobě

25. května 2014

doc. dr. Karel Hnilica

FF UK v Praze